

GLOBALIZÁCIA A PROTEKCIONIZMUS GLOBALIZATION AND PROTECTIONISM

SERENČĚŠ Roman, (SR)

ABSTRACT

The article analyzes two protectionism arguments. The first is "calling" for keep of jobs. The idea that through protectionism can achieves higher living standard so that everyone will have sufficient of work. It is very old superstition. The second protectionism argument is point out external imbalance or pursuit of external balance: "We have very small export and very big import, and it is bad."

KEY WORDS

welfare, protectionism, employment, export, import

ÚVOD

Málo spochybňovanou skutočnosťou je, že nárast protekcionistických tendencií v súvislosti s ekonomickým poklesom v roku 1929 bol jedným z dôvodov, prečo sa tento pokles rozrástol do Veľkej krízy 30. rokov.

Bol to John M. Keynes, ktorý svojim dielom z 30. rokov také jednanie posvätil. V roku 1933 napísal: „Radím sa k tým, ktorí by minimalizovali, skôr než maximalizovali ekonomickú previazanosť medzi národmi. Myšlienky, vzdelanosť, veda, pohostinnosť a cestovanie – to sú veci, ktoré by mali zo svojej podstaty byť medzinárodné. Nech sú, ale statky produkované doma, kedykoľvek je to rozumné a výhodne možné, a predovšetkým, nech je finančná sféra v prvom rade národná. Väčšia miera národnej sebestačnosti a ekonomické izolácie medzi krajinami, ako existovala v roku 1914, by mohla k mieru prispieť viac ako jej opak.“ (*Yale Review*, leto 1933, str. 758.) Vo svojej Obecnej teórii potom objavuje „prvky vedeckej pravdy“ v učení merkantilistov a obviňuje klasickú ekonómiu z dogmatizmu. I keď sa ku konci svojho života opäť priklonil na stranu odporcov protekcionizmu (medzi nich patrilo až do polovice 20. rokov), niektorí jeho študenti v jeho predchádzajúcej protekcionistickej línii pokračovali (Joan Robinsonová, Nick Kaldor).

MATERIÁL A METÓDY

Predpokladajme, že sa dvaja susedia dočítali o pozitívnom vplyve obchodných bariér na blahobyt. Rozhodli sa preto, že aby podporili svoju zamestnanosť, budú nakupovať statky len jeden od druhého. Aby náhodou jeden druhého nepodvádzali, rozhodli sa uvaliť clo na všetky statky z dovozu, teda na statky vyprodukované mimo ich usadlosť. Podstatne vzrástla ich zamestnanosť a pokiaľ týmto spôsobom prežijú, môžu sa dokonca radosť z pocitu sebestačnosti pri väčšom množstve práce.

Pri druhom argumente budeme predpokladať, že ak odpočítame od hodnoty importov hodnotu exportov a vydelíme danú hodnotu počtom obyvateľstva, získame peňažnú čiastku, ktorú každý občan SR v dôsledku vonkajšej nerovnováhy dlží zahraničným subjektom. Pod vonkajšou rovnováhou rozumieme vyrovnanosť platobnej bilancie, teda vyrovnanosť toku peňazí zo sveta do určitej krajiny a peňažného toku smerujúceho z tejto krajiny do sveta.

VÝSLEDKY

Obhajovatelia tvrdia, že je výhodné, keď každý jedinec pracuje čo najviac a akákoľvek spolupráca s ostatnými jedincami, ktorá povedie ku zmenšeniu množstva práce pre každého z nich, je jav, ktorému je potrebné zabrániť. Tvrdenie, že deľba práce a výmena je dobrá iba

pokiaľ prebieha vo vnútri určitej krajiny, zatiaľ čo, ak by prebiehala aj cez hranice, viedla by k nezamestnanosti je nezmyselná.

Predstavme si, že z akéhokoľvek dôvodu sa domácemu odvetviu na výrobu statku A nedarí konkurovať zahraničným výrobcom tejto komodity, a tak je nútené svoju výrobu znižovať, poprípade ju úplne zastaviť. Z pohľadu zamestnanosti v domácom odvetví by to znamenalo čiastočné, poprípade úplné prepúšťanie. V tomto momente štát zasiahne, aby zachránil pracovné miesta. Je nespochybniteľné, že štát zavedením bariér proti vstupu zahraničného statku domácemu odvetviu skutočne pomáha, a to aj tvrdením, že zachránené pracovné miesta sa pozitívne prejavujú aj na zvyšku ekonomiky. Týmto opatrením získajú nielen dodávatelia tohto odvetvia, ale aj všetky ostatné odvetvia, na ktorých produkty bude príjem z udržaných pracovných miest minúť. To všetko môže byť samozrejme pravdou, ale to ešte nie je všetko, k čomu v dôsledku záchrany pracovných miest prišlo. Nemali by sme totiž zabúdať na tie menej zjavné a menej priame efekty. Všetky ostatné ekonomické subjekty sú týmto štátnym opatrením potrestané, pretože sú nútení platiť vyššie ceny. Reálny dôchodok spotrebiteľov preto klesá, a nemôžu tak mýňať toľko za iné statky, koľko by inak mohli. Statok, ktorý je drahší, môže pritom byť používaný ostatnými výrobcami ako vstup. Pre tieto odvetvia tak bude štátny zásah predstavovať negatívny faktor, či už v dôsledku zníženého dopytu zo strany spotrebiteľov, či zvýšených nákladov. Navyše, ak by k záchrane pracovných miest v danom odvetví neprišlo, nominálna cena pracovnej sily by poklesla, čo by predstavovalo pre všetkých zostávajúcich výrobcov zlepšenie.

Výrobcovia sa tým, že sledujú zisk, snažia používať vzácne výrobné faktory k výrobe statkov, ktoré si spotrebiteľia najviac cenia. Ak sa ocitne niektoré odvetvie v situácii, keď záujem spotrebiteľov o jeho statky zmizne, znamená to, že sú výrobné faktory v tomto odvetví (vrátane práce) používané k výrobe statku, ktorý si spotrebiteľia cenia menej, ako si výrobné faktory potrebné k výrobe spomínaného statku cenia ich majitelia. Z pohľadu všetkých zainteresovaných je potom žiaduce, aby sa takýto statok prestal vyrábať, uvoľnia sa tým výrobné faktory, ktoré bude možné použiť v iných odvetviach na výrobu komodít, ktoré si spotrebiteľia cenia viac, a ktorých výroba prináša ako spotrebiteľom, tak výrobcom (investorom) vyšší blahobyt, a preto k tejto deľbe práce a výmene dobrovoľne pristúpia.

Ak zasiahne štát v snahe udržať pracovné miesta, k uvoľneniu výrobných faktorov nemôže prísť. Nemôžu byť použité k výrobe statkov, ktoré spotrebiteľia považujú za vzácnejšie a musí sa z pohľadu všetkých zúčastnených jednať o zníženie blahobytu, ako keby k zásahu štátu neprišlo. Investičné zdroje sú priťahované do umelo chránených odvetví, čo brzdí vývoj odvetví iných. Snaha štátu zmeniť stav, ku ktorému by prišlo v situácii slobodného obchodu, tak vždy vyústí do redistribúcie zamestnanosti vo vnútri ekonomiky, prípadne exportu podobných efektov do zahraničia, ale nové pracovné miesta vytvorí len ťažko.

K druhému argumentu by sme mohli skonštatovať, že vo všetkých vzťahoch existuje vždy nekonečne veľa stupňov nerovnováhy a nie je tomu inak aj vo vzťahoch medzinárodne – obchodných. Obchod každého štátu môže mať záporné saldo vzhľadom k jednotlivým komoditám, rovnako aj k vzhľadom k jednotlivým krajinám. Tak isto by išlo hľadať nerovnováhy v štatistikách ohľadne pomeru kg, metrov štvorcových, hustoty, výšky, či trvanlivosti statkov prekračujúcich hranice jednotlivých štátov, aj vďaka chybnému vyplnením tlačívam.

Platobná bilancia je štatistická evidencia finančných transakcií medzi tzv. rezidentami a nerezidentami zostavovaná za určité obdobie, ktorým je kalendárny rok. Ako u každej makroekonomickej štatistiky, aj pri platobnej bilancii sa naráža na časté problémy. Čo sa niekde a niekedy do štatistik dostáva, je inde a inokedy nenahlásené. Ak kúpim v zahraničí akýkoľvek statok za 10 jednotiek tamojšej meny získanej tak, že operácia nebola zachytená

ako kredit (napr. ako vývoz služieb, dar alebo pôžička), a oznámim dovoz tohto statku do SR (napr. tým, že na hraniciach požiadam o vrátenie DPH), vykáže táto štatistika nerovnováhu.

Túto problematiku mnohým komplikuje skutočnosť, že podnikateľské subjekty na medzinárodnej úrovni používajú v bežnom živote rôzne meny. Aby mohol nejaký tuzemský subjekt kúpiť niečo v zahraničí, musí disponovať zahraničnou menou. Je principiálne úplne jedno, akým spôsobom túto zahraničnú menu tuzemský subjekt získa, v praxi sa to robí v drvivej väčšine prípadov prostredníctvom dobrovoľnej výmeny. Do nej totiž spadajú všetky položky platobnej bilancie (výmena tovarov, služieb, kapitálu, darov a pod.)

Čo je zlé na tom, keď tuzemci získavajú zahraničnú menu vývozom služieb (napr. cestovným ruchom, dopravou a pod.). Čo by bolo špatné na tom, keby tuzemci získavali zahraničnú menu z darov, predajom cenných papierov alebo čerpaním devízových rezerv? Ak by sa napríklad všetci rozhodli v zahraničí požičať si ich menu a nakúpiť tam za ňu statky, bude to znamenať (*ceteris paribus*) deficit obchodnej bilancie financovaný prebytkom kapitálového účtu. Tí, ktorí tak urobia, sa zadlžia. To či svoje dlhy splatia, bude závisieť na tom, či niekedy v budúcnosti bude možné si zahraničnú menu jedným z vyššie uvedených spôsobov opatriť. Skutočnosť, že sa našiel niekto, kto týmto subjektom zahraničnú menu požičal, svedčí o tom, že ten niekto v túto budúcu možnosť uveril, a preto na ňu vsadil.

V každom prípade ide o vzťah veriteľa a dlžníka, nie o vzťah medzi dvoma štátmi (pokiaľ samozrejme nie je dlžníkom či veriteľom jeden alebo obidva štáty, resp. ich orgány). Podobne, ak sa všetci tuzemci rozhodnú použiť na nákup statkov v zahraničí svoje úspory v zahraničnej mene. To by opäť znamenalo (*ceteris paribus*) deficit obchodnej bilancie tento krát financovaný poklesom devízových rezerv. Samotný pokles devízových rezerv je často oplákaným javom, akoby bol nutne zárodokom nejakých problémov, napriek tomu, že sa jedná o rozhodnutie jednotlivých ľudí, že minú časť svojho majetku.

Skúsme tento problém preniesť na národnú úroveň, prečo nikto nesleduje platobnú bilanciu jednotlivých krajov/okresov v SR. Keby si dal niekto tú prácu, určite by našiel v jednotlivých rokoch určité nerovnováhy. Len málokto vidí v takto nevyrovnaných krajských/okresných platobných bilanciách problém, nie to ešte, aby ich nejakým spôsobom riešil.

Ako to je na úrovni napr. rodiny? Rodinná platobná bilancia je rozdiel medzi jej príjmami a výdajmi. Skutočnosť, že rodina vydá v určitom období viac ako prijme, neindikuje nič viac, len to, že minula časť toho, čo mala ušetriť (z predchádzajúcich bilančných prebytkov). Maximálna výška jej deficitu platobnej bilancie je však daná súčtom všetkých jej doterajších sald platobných bilancií. Viac minúť jednoducho nemôže, pretože viac nemá¹. To isté platí aj o bilancii štátu. Maximálna možná výška jej schodku (resp. prebytku) je potom daná výškou domácich devízových rezerv (resp. rezerv domácej meny v zahraničí). Je zrejme, že čím je zvolené obdobie dlhšie, tým menšia by mala táto vonkajšia nerovnováha byť, pretože nemôže prichádzať k nekonečnému toku peňazí z jednej krajiny do druhej². Označiť nevyrovnanosť platobnej bilancie za negatívny jav rozhodne nejde urobiť v oblasti pozitívnej ekonómie. V normatívnej oblasti, môžeme argumentovať iba na základe akejsi podivnej etickej normy, že je dobré, keď sa toky peňazí tam i späť sebe neustále rovnajú. Už samotný termín „nepriaznivá bilancia“ je nezmyselný a zavádzajúci z toho dôvodu, že výsledná podoba tohto agregátu je tvorená rozhodnutiami jednotlivcov ohľadom spôsobu, čo urobiť so svojím majetkom. Vzhľadom k tomu, že sa jedná o dôsledok dobrovoľných výmen, musí byť výsledný stav, nech už je akýkoľvek, pre každého jednotlivca tvoriaceho tento agregát priaznivý.

¹ Aby mohla rodina minúť viac, musela by si tieto prostriedky požičať. To by sa však objavilo ako finančný tok „do rodiny“, a tak by vplyv pôžičky na výšku salda nemal vôbec žiadny vplyv.

² V súčasnom systéme nekrytých („papierových“) peňazí prináša držanie zahraničnej meny tuzemcom úžitok iba vo vzťahu k zahraničným statkom, službám zo zahraničia, či investíciám v zahraničí. Tuzemci tak nebudú donekonečna prijímať zahraničnú menu len pre jej pekné meno alebo grafickú úpravu.

DISKUSIA

Financial Times (17.08.2005) skonštatovali, že „...príklad Veľkej Británie dokazuje, že strach z migrantov kradnúcich prácu a žmýkajúcich sociálne zabezpečenie je neopodstatnený. Stará Európa si nemôže dovoliť čakať, pretože európske spoločnosti súťažia globálne, preto potrebujú flexibilný prístup k pracovnej sile vrátane imigrantov. Inak budú investovať niekde inde a vytvoria pracovné miesta mimo dosahu pracovných reštrikcií. Odstránenie obmedzení pre pracovníkov z východnej Európy samo osebe nevyrieši ekonomické a demografické problémy únie. Spolu s reformami trhu práce to však vyšle silný signál, že EÚ je za dokončenie zjednotenia a obnovy svojej ekonomiky.“

K problému platobnej bilancie Paul Heyne povedal:

„... Čo, dovozcovia nechceli kúpiť, to čo kúpili? Čo, banky nechceli požičať, to čo požičali? Čo vlády, spoločnosti a jednotlivci nechceli poskytnúť dary a subvencie, ktoré poslali do zahraničia? Kto sú tí, pre ktorých sa výsledky medzinárodného obchodu ukázali nezlučiteľné s tým, čo zamýšľali?“

ANOTÁCIA

Článok analyzuje dva argumenty v prospech protekcionizmu. Prvý argument je volanie po udržaní pracovných miest. Myšlienka, že prostredníctvom protekcionizmu možno dosiahnuť vyššej životnej úrovne tým, že bude mať každý dostatok práce, je veľmi starou poverou. Druhý argument v prospech protekcionistických opatrení je poukazovanie na vonkajšiu nerovnováhu či úsilie o vonkajšiu rovnováhu: „Máme príliš malý export a príliš veľký import, a to je zlé.“

KLÚČOVÉ SLOVÁ

blahobyť, protekcionizmus, zamestnanosť, export, import

LITERATÚRA

1. ROTHBARD, N. M.: Ekonomie státních zásahu. LI Praha, 2001, 464 s. ISBN 80-86389-10-3
2. SERENČEŠ, R. – HOLÚBEK, I.: Vybrané kapitoly zo základov ekonómie. UKF Nitra, 2005, 124 s. ISBN 80-8050-921-2
3. SOJKA, M.: John Maynard Keynes a súčasná ekonomie. 1. vyd., Grada Publishing, Praha, 1999, 156 s. ISBN 80-7169-827-X
4. ŠŤASTNÝ, D.: Protekcionizmus: „Ptolemaiovský“ systém populárnej ekonomie. www.libinst.cz

KONTAKTNÁ ADRESA

Ing. Roman Serenčėš, PhD., Katedra ekonomiky FEM SPU v Nitre, Trieda A. Hlinku 2, 94976 Nitra, e-mail: roman.serences@uniag.sk

Recenzent: prof. Ing. Alojz Podolák, CSc.